

**ÖVERSÄTTNING AV SKÖNLITTERATUR I
DEN SVENSKA ÖVERSÄTTNINGEN AV
LAURI VIITAS MOREENI**

Kerttu Jukkala

Kandidatavhandling i svenska

Jyväskylä universitet

Institutionen för språk- och kommunikationsstudier

2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Kerttu Jukkala	
Työn nimi Översättning av skönlitteratur i den svenska översättningen av Lauri Viitas Moreeni	
Oppiaine Ruotsin kieli	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Toukokuu 2019	Sivumäärä 21
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän laadullisen tutkielman tarkoitus on vertailla Lauri Viidan kaunokirjallista teosta <i>Moreeni</i> (1950) ja Nils-Börje Stormbomin tekemää ruotsinkielistä käännöstä samasta kirjasta. Tarkoituksenani on selvittää ja kategorisoida Viidan kirjoitustyyliä ominaisia piirteitä ja tutkia niiden käännöksiä.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu sekä romaanin alkuperäisestä että käännetyistä versioista poimituista sanoista ja fraaseista, jotka olen lajitellut Varpion (1973) tutkimuksen mukaisesti kahdeksaan eri kategoriaan. Lisäksi olen lisännyt omaan tutkimukseeni yhden kategorian murreilmaisuille, vaikka suoria murre sanoja romaanissa onkin suhteellisen vähän. <i>Moreenin</i> kielellinen rikkaus näkyy henkilöhahmojen murteiden sijaan kerronnan värikkäissä sanavalinnoissa ja ilmaisuissa.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan suurin osa <i>Moreenin</i> ilmaisuista voidaan kääntää sanatarkasti ruotsiksi, mutta poikkeuksiakin löytyy. Käännettäessä kaunokirjallisia teoksia tuleekin pohtia, haluaako lopputuloksen olevan samasta sanaan samanlainen kuin alkuperäisversio vai onko tärkeämpää säilyttää tekstin sujuvuus ja sävy muuttaen samalla alkuperäisiä sanavalintoja. Lisäksi on syytä ottaa huomioon käännettävän tekstin tekstilaji, sillä kaunokirjallisten teosten kääntämisessä huomionarvoisia asioita ovat aivan toiset kuin esimerkiksi uutisten kääntämisessä.</p>	
Asiasanat Lauri Viita, Nils-Börje Stormbom, Moreeni, Morän, litteräröversättning, översättningsvetenskap, skönlitteratur	
Säilytyspaikka JYX	
Muita tietoja	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	4
1.1	<i>Syfte</i>	4
1.2	<i>Om författaren och primärlitteraturen</i>	4
1.3	<i>Om översättaren</i>	5
1.4	<i>Metod</i>	5
1.5	<i>Tidigare forskning</i>	5
2	TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	7
2.1	<i>Översättningsvetenskap</i>	7
2.2	<i>Översättning i skönlitterära verk</i>	8
3	ANALYS	9
3.1	<i>Användning av allitteration, rim, trokéer och daktyliskt diktspråk</i>	9
3.2	<i>Rika diktcitat och hänvisning till litteratur</i>	10
3.3	<i>Främmande ord och citat</i>	11
3.4	<i>Ordlekar som ofta innehåller mångtydiga tankar</i>	12
3.5	<i>Appellativ användning av egennamn</i>	12
3.6	<i>Påverkan av språket i Bibeln och psalmbok</i>	13
3.7	<i>Påhittade ord</i>	14
3.8	<i>Rik byggvokabulär</i>	15
3.9	<i>Dialektala fraser</i>	15
4	RESULTAT OCH DISKUSSION	17
	LITTERATUR	20

1 INLEDNING

Primärmaterialet för min studie består av Lauri Viitas *Moreeni* (1950) och dess svensk översättning *Morän* (1965) av Nils-Börje Stormbom. Jag analyserar språket i boken och översättningsstrategin med hjälp av Yrjö Varpios avhandling (1973). I detta kapitel kommer jag att presentera primärlitteraturen, författaren och översättaren samt syftet, metoden och tidigare forskningen.

1.1 Syfte

Syftet med min kandidatavhandling är att redogöra för översättningen av skönlitteratur i den svenska översättningen av Lauri Viitas roman *Moreeni*. Boken utgavs på finska 1950 och den översattes till svenska av Nils-Börje Stormbom femton år senare, 1965. Undersökningens forskningsfråga är: Hur är den skönlitterära *Moreeni* översatt till svenska?

1.2 Om författaren och primärlitteraturen

Lauri Viita (17.12.1916 – 22.12.1965) var en finländsk lyriker, författare och snickare som växte upp i Pispala i Tammerfors. Han har vunnit flera priser, till exempel Kalevi Jänntti-priset 1948 och Aleksis Kivi-priset 1956. (Varpio 1973).

Viita började att skriva sitt huvudverk *Moreeni* 1943. Han fortsatte skriva boken oregelbundet och blev färdig med den 1950 då den också gavs ut. Historien utspelar sig i det tidiga 1900-talets Tammerfors och berättar om en vanlig familj under inbördeskriget i Finland. Huvudkaraktärerna är Iisakki Nieminen som är familjens fader och snickare, hustrun Joosefiina Nieminen och deras gemensamma barn. *Morän* är en historisk och samhällelig berättelse om arbetarklassens ställning från och med inbördeskriget till och med 1930-talets lågkonjunktur. (Varpio 1973).

I början av romanen flyttar Iisakki Nieminen med sin familj på sex barn från Tammerfors arbetarkvarter till Pispala. På Pispala ås bygger han ett hus och på grund av

konjunkturförändringar klarar han sig av sin byggskuld relativt snabbt. När Finlands politiska situation polariseras sluter han sig till det röda gardet för att han inte riktigt hade några andra alternativ. Romanens första delen slutar på inbördeskrigets bittra utredningar 1918. I romanens andra del beskrivs det hur Iisakki lyckas att starta eget på 1920-talets ekonomiska tillväxtsång och vidgar också sitt eget hus. Den tredje delen av romanen berättar om 1930-talets nödår. Iisakki blir arbetslös och håller på att förlora sin egendom.

1.3 Om översättaren

Nils-Börje Stormbom (1925–2016) var en finsk journalist och författare som började också översätta finskspråkig litteratur till svenska. Han har översatt till exempel *Okänd soldat* (1954) av Väinö Linna och *Här under polstjärnan* (1962) av Väinö Linna. Stormbom har vunnit Pro Finlandia-medaljen 1971 och Eino Leino-priset 1977. (Seppälä & Stormbom & Stormbom-Seppälä 2016).

1.4 Metod

Denna avhandlings metod är kvalitativ närläsning. Jag började min undersökning med att närläsa primärlitteraturen på finska och på svenska. När materialet hade blivit bekant för mig på båda språk läste jag boken igen på finska och skrev ner språkdrag som är typiska för Lauri Viitas verk. Jag gjorde avgränsningen av ord med hjälp av Varpios avhandling, vilken jag kommer att presentera bättre senare i min undersökning. När jag hade gjort en lista över fraser som jag ville ta fram i min undersökning på finska sökte jag dem i den svenska versionen av boken och jämförde dem.

1.5 Tidigare forskning

Man har forskat i översättning från finska till svenska tidigare men inte så mycket just i den här boken. En bok vars översättning och språk har forskats mycket mer än *Morän* är *Okänd soldat* av Väinö Linna som också är översatt av Nils-Börje Stormbom. Man har också forskat i *Morän*,

men väldigt lite i dess översättningar och språk överhuvudtaget. Därför känner jag att det är nyttigt att undersöka boken även om den gavs ut flera decennier sedan.

Vaikka Viidan asema sodanjälkeisen kirjallisuutemme eturivissä onkin tunnustettu, hänen tuotantoaan on tutkittu toistaiseksi hyvin vähän. Synä tähän voidaan pitää esimerkiksi Viidan tuotannon vähäisyyttä, sen väitettyä epätasaisuutta ja osittaista vaikeaselkoisuutta, ristiriitaisia käsityksiä siitä, onko Viita ennen kaikkea lyyrikko vai prosaisti, osaksi myös kirjailijan elämänvaiheisiin kohdistuneen tutkimuksen puutetta. [sv: Även om man bekänner Viitas ställning som efterkrigstidens litteraturs första rad har man forskat i hans verk väldigt lite. Anledningar till det kan vara till exempel hans knappa produktion som hävdas vara ojämnt och svårförklarligt, motstridiga uppfattningar om Viita framför allt är lyriker eller prosaist och delvist också för att man inte har forskat i vissa av hans livsfaser.]. (Varpio 1973).

Lauri Viita och sina verk forskas jämt. Till exempel Luojan Palikkaleikki (2016) av Olli Löytty handlar om Viitas texter.

2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I detta kapitel kommer jag att definiera begreppet översättningsvetenskap samt dialektöversättning. Jag kommer också att redogöra för översättning av skönlitterära verk och hur det skiljer sig från översättningen av andra texttyper.

2.1 Översättningsvetenskap

Det är inte möjligt att göra två identiska översättningar. Om två olika översättare översätter samma text med samma hjälpmedel blir det alltid två olika översättningar. Översättningar är olika för att översättare är olika. Det finns också skillnader i vad som man tycker att är en bra översättning till exempel i olika kulturer. En bra översättning kan lika väl vara en mycket sträckt översatt text som är en kopia av sin utgångstext på ett annat språk liksom Shakespeare-skådespel översatta av Paavo Cajander eller det kan vara förfinskad liksom Pelle Svanslös/Pekka Töpöhäntä. (Aaltonen & Laukkanen 2015).

Det finns också skillnader i att översätta lagtexter, skönlitteratur eller nyheter. Meningen med att översätta kan vara att man följer källtextens ordval dogmatiskt och inte bryr sig så mycket om textens flyt men en bra översättning kan lika väl vara en text vars mening är att vara så flytande som möjligt oavsett källtextens och målttextens ordval. Någonting måste i så fall tas bort för att man inte kan vartenda ord om texten inte får vara för komplicerat på målspråket. (Aaltonen & Laukkanen 2015).

Meningen med att översätta kan också vara egoistisk. Till exempel på 1800-talet övade och utvecklade man det finska språket med hjälp av olika översättningar och på så sätt byggde man på den finländska identiteten. Genom att översätta kan man också kritisera olika härskare liksom man gjorde i finska teatern på 1960-talet. Översättningar kan också öppna dörrar till främmande kulturer. Ett bra exempel på det är de flertaliga översättningarna av arabiska gjorda av Jaakko Hämeen-Anttila. Tyvärr är det också möjligt att översättningarna befäster fördomar som redan finns. (Aaltonen & Laukkanen 2015).

Det man väljer att översätta påverkar människors helhetsbild av världen och olika kulturer. Med nyhetsöversättning brukar man följa så kallad McLurgs lag. Det innebär att ju längre borta en olycka har tagit plats desto mer tragisk måste den vara för att bli till en nyhet här. Samtidigt dominerar dagens skönlitterära marknad nästan helt och hållet av angloamerikanska texter medan till exempel afrikansk litteratur översätts mycket mindre och belgisk litteratur översätts nästan inte alls. Därför blir det lätt så att man tror att allt som händer i vissa länder långt borta är mycket tragiskt och att det inte finns bra litteratur i afrikanska länder eller i Belgien. (Aaltonen & Laukkanen, 2015).

Enligt Chesterman (1997, 2003) är en översättning en text på målspråket som motsvarar en viss text på källspråket. Gideon Toury (1995, 32–33) föreslår att begreppet översättning kan definieras med tre kriterier:

1. Översättningen har en utgångstext
2. En av texterna är äldre än den andra
3. Som resultat av ett språksammanträffande har det tillkommit en ny text som har godkänts till en översättning av den äldre texten

2.2 Översättning i skönlitterära verk

Översättning av skönlitteratur är krävande. Meningen med att översätta en skönlitterär text är att bevara innehållet men man borde också lyckas att bevara den estetiska delen. Översätter man till exempel poesi så hjälper det om man också själv är poet för att då förstår man vad det är som författaren vill säga med sin text. (Sorvali & Lindberg 1987, 129).

Skönlitterära författare brukar använda olika dialekter och sociolekter i sina texter. Översättaren borde framföra även dem i översättningen vid sidan av textens innehåll. Man måste kunna överföra alla språkliga drag till målspråket. (Tiisala 1997, 10). Dessutom får översättaren inte vara för vågsam angående översättningen av humoristiska stycken. Något som en upplever som löjeväckande kan av någon annan kännas ligkiltigt. (Sorvali & Lindberg 1987, 144).

3 ANALYS

Det finns flera studier som handlar om översättning i allmänhet och också översättning av skönlitteratur men jag har valt att analysera språket i *Moreeni* med hjälp av Varpios avhandling (1973, 160–162). I sin avhandling nämner han åtta olika kategorier som beskriver språket i *Moreeni*. För att användning av dialekter i repliker i *Moreeni* är relativt marginell och dialekterna kommer fram mer i *Moreenis* breda ordförråd än i karaktärernas repliker har jag analyserat också några drag som inte riktigt är dialektala men ändå skiljer sig från standardspråket men är typiska för Viitas verk.

Varpio (1973) skriver att användningen av dialekter inte är så stort i *Moreeni*. Det händer ganska sällan att det finns dialektala ord i karaktärernas repliker, däremot syns deras påverkan nästan endast i romanens breda ordförråd. I ett brev som Lauri Viita har skrivit till sin dotter Ursula Viita beskriver han sitt förhållande till dialektanvändning:

Se (murteenkäyttö kirjallisuudessa) ei kannata. Kenellä on asiaa, hän ei voita mitään ilmaisun rajoittamisella koskemaan vain tiettyjä puhunta-alueita. Se mikä on yhtäällä kotoista, on toisaalla vierasta. Vain ns. kirjojen kieli on kotoista joka paikassa ja aina. [sv: Det löner sig inte att använda dialektalt språk i litteratur. Den som har någonting att säga, hen vinner ingenting med att begränsa uttrycket till att gälla bara i vissa dialektområden. Det som är hemtrevligt någonstans känns främmande någon annanstans. Bara sk. bokspråk är hemtrevligt för alla överallt och alltid.]. (Lauri Viidan kirje Ursula Viidalle 13.11.1964).

Jag är ändå intresserad av att ta reda på romanens dialektanvändning och därför jag lagt till en kategori för dialektala ord. Nedan följer en redogörelse för de olika kategorierna med flera olika exempel på varje kategori. Exempelen har jag valt slumpmässigt i bokens alla tre delar.

3.1 Användning av allitteration, rim, trokéer och daktyliskt diktspråk

Den första kategorin består av *allitteration*, *rim*, *trokéer* och *daktyliskt diktspråk*. *Allitteration* är en harmonisk form som innebär att flera ord i en vers börjar med samma ljud (Mäkikalli & Steinby 2003, 204). *Rim* är en ömsesidig harmoni mellan två eller flera verser (Mäkikalli & Steinby 2003, 202). *Troké* är en versfot som innehåller en lång och betonad stavelse följt av en

kort och obetonad stavelse (Mäkikalli & Steinby 2003, 192). *Daktyl* är en versfot som innehåller en lång och betonad stavelse följt av två korta och obetonade stavelser (Mäkikalli & Steinby 2003, 192).

Tabell 1. Allitteration, rim, trokéer, daktyliskt diktspråk

Moreeni 1950	Morän 1965
-- siroon, sileään kampeen -- (s. 7)	-- en slät och sirlig spak -- (s. 10)
Se on laaki ja vainaa, kun Paavali painaa; mistähän lahtari lapioita lainaa! (s. 81)	-- Paavalis stick ger lik och prick, den slaktarn fick; var ska de få låna tillräckligt med spadar måntro! (s. 92)
-- Hauhon pitäjässä -- jauhон pitäjässä, itäjässä, pitäjässä, sepä hassua! (s. 148)	-- i Hauho socken -- i jauhosocknen, om man fann mål så fick man spannmål, tassigt! (s. 166)
-- sisään ja ulos, ota onkeesi tulos; -- (s. 313)	-- ut och in, ta resultatet på kroken din; (s. 342)
-- missä ei piitata pienistä suruista -- turuista, puruista, kunnianmuruista. (s. 326)	-- där man inte bryr sig om bagatellartade bekymmer och annat smått och gott och äreskärt. (s. 356)

3.2 Rika diktcitat och hänvisning till litteratur

I *Moreeni* finns det också diktcitat och hänvisning till litteratur som inte alltid är så tydligt för läsaren. Till exempel ”Ylähällä päivä paistoi, alahalla aallot välkkyi” syftar till Kalevala. (Laukkanen & Lönnroth 2016, 30).

Tabell 2. Diktцитat, litteraturhänvisningar

Moreeni 1950	Morän 1965
Poljento puhitti, sätkytti, sylkytti, tanssitti, tuuditti. (s. 8)	Takten tilltog, rytmen gelgade, ryckte, tryckte, naggade, vaggade. (s. 10)
”Ylähällä päivä paistoi, alahalla aallot välkkyi” – – (s. 24)	”Uppe lyste solen, nere glittrade vågorna” – – (s. 29)
Pispala, Pispala yli kaiken! (s. 100)	Pispala, Pispala över allt! (s. 11)
Oi vapaa Venäjä...! (s. 314)	O du fria Ryssland..! (s. 343)
– – poliisi tuli, näki ja potkaisi – – (s. 346)	– – polisen kom, såg och sparkade till honom – – (s. 379)

3.3 Främmande ord och citat

Citat är ett exakt återgivande av vad någon har skrivit eller sagt (Mäkikalli & Steinby 2003, 233). De finns i boken men enligt min undersökning spelar främmande ord mycket större roll än citat i *Moreeni*. Främmande ord eller fraser som jag hittade i boken är alla tyskspråkiga.

Tabell 3. Främmande ord och citat

Moreeni 1950	Morän 1965
– Navigare necesse est, vivere non est! – – (s. 255)	– Navigare necesse est, vivere non est! – – (s. 278)
Trinkst du, stirbst du; trinkst du nicht, stirbst du auch – – (s. 304)	Trinkst du, stirbst du; trinkst du nicht, stirbst du auch – – (s. 333)
– – etwas pro ingenting (s. 326)	– – etwas pro nichts. (s. 357)
Es kommt ja über Babel/ von Abel/ kein Kabel,/ jede Abelfabel/ kommt vom Kainsschabel. (s. 326)	Es kommt ja über Babel/ von Abel/ kein Kabel,/ jede Abelfabel/ kommt vom Kainsschabel. (s. 357)
In vino veritas. (s. 347)	– In vino veritas. (s. 380)

3.4 Ordlekar som ofta innehåller mångtydiga tankar

I boken finns det också flera ordlekar som innehåller mångtydiga tankar som gör språket mycket mer levande. Här finns fyra slumpmässiga exempel på dem.

Tabell 4. Ordlekar oftast med mångtydiga tankar

Moreeni 1950	Morän 1965
Saatanan tervaturpa, tulkoon vielä! Ota nyt turvastas terva ja tervastas turva ja tervaa! (s. 45)	Satans tjärkäft, om han kommer på nytt så –! Ta tjära ut käften din och käften din ur tjäran och tjära på bara. (s. 52)
– – Elina liittyi punaiseen ristiin, ennen kaikkea juuri ristiin; minkäs hän sille mahtoi, että risti oli punainen. (s. 83)	– – Elina anslöt sig till röda korset, framför allt just till korset; hon kunde ju inte rå för att det var rött. (s. 94)
– – syennyttiin sotatragediaan tai -strategiaan, kumpaa se nyt taas olikaan (s. 105)	– – och så fördjupade man sig i krigstragedin, eller strategin, hur det nu hette igen. (s. 118)
– – hengitä sisään ja hengitä ulos, sisään ja ulos, ota onkeesi tulos; (s. 313)	– – andas in och andas ut, in och ut, ut och in, ta resultatet på kroken din; (s. 342)

3.5 Appellativ användning av egennamn

Det som också är typiskt för *Moreeni* är att egennamn används inte bara som namn på människor utan också som beskrivande ord.

Tabell 5. Appellativa egennamn

Moreeni 1950	Morän 1965
– Mahtaako se Voitto kuulua ihmiselle? (s. 61)	– Männe nu Voitto är något namn på en människa? (s.70)
Urhoth olivat lähteneet ja Eemelit ja Villet jääneet kotiin vetelehtimään. (s. 74)	Urhorna, de som sina namn likmätigt var fulla av mod och mannakraft, hade farit sin väg, medan Eemeli och Ville och deras gelikar gick kvar hemma och drog. (s. 84)
– – eihän esikunnan sotamiehen sopinut Lempiä – Lempiä lempiä, lempiä Lempiä – – (s. 115)	– – men inte gick det ju an att en stabssoldat älskade Lempi nu – älska Lempi, lempiä Lempiä, lempiä Lempiä – (s. 129)
Pekka oli hävinnyt shakkipelin, hän oli siis Matti, istu ja pala! (s. 241)	Pekka hade förlorat schackpartiet, han var matt, därmed basta! (s. 262)
– Se päivä joka kaikkein kallein on,/ hei, kallein on,/ hei, kallein on,/ se päivä joka kaikkein kallein on,/ hei, hei, sepä kaikkein Kallein on! (s. 243)	I varje fall sjöng han en hemmagjord visa om alla tiders Kalle och Kalle alla tider, en visa vars poäng bygger på att genitivt pluralis av Kalle – Kallein – också betyder dyrbarast. (s. 265)

3.6 Påverkan av språket i Bibeln och psalmbok

Det finns också relativt många fraser som har påverkats av Bibeln och psalmbok. Oftast är de inte direkta citat men är på något sätt påverkade av religion.

Tabell 6. Påverkan av Bibeln och psalmbok

Moreeni 1950	Morän 1965
– – yöstä tuli päivä ja päivästä yö, ei tullut ehtoo ja aamu (s. 8)	– – natten blec dag och dagen natt, kväll och morgon blev det aldrig. (s. 8)
Kiivas, kiukkuinen ja julma, hirmuinen oli ollut herrasväenkin Jumala – – (s. 27)	Även herrskapets Gud hade varit häftig, ilsken och grym – – (s. 32)
Silloin neitsyt hiukan havahtui, valisti kasvonsa vieraitten päälle ja salli huultensa liikahtaa. (s. 76)	Då vaknade stolts jungfrun till en smula, upplyste sitt ansikte för besökarna och lät sina läppar röras. (s. 86)
– – kunnes oli aikanaan tuleva nuori mies, joka pois otti immen vaivan. (s. 182–183)	– – tills det i sinom tid kom en ung man som gjorde slut på jungfruns vända. (s. 200)
Jumala, Sinä jonka tiet ovat tutkimattomat, Sinä joka taidat kiinat ja hepreat, terveisiä Suomesta, kattos nääs. (s. 317)	Gud, Du vars vägar äro outrannsackliga, Du som behärskar såväl kinesiska som hebreiska, hälsningar från Finland, serru förståru! (s. 346)

3.7 Pähittade ord

Typiskt för Viitas verk är hans rika språk vilket innebär också att han hittar på ord själv. Nedan finns två exemplar på det.

Tabell 7. Pähittade ord

Moreeni 1950	Morän 1965
– – huviloida luonnon helmassa! (s. 178)	– – fira ferier i naturens sköte! (s. 196)
– Uksvili aarellii, uksvili morsellii, urtta ja vaasellii, akkemperi taas; kun kömpeli oskoli koli tei, sen sanon minä vaasellii, sun salemia kalemia kiaruuttantei. (s. 26)	– Uksvili aarellii, uksvili morsellii, urtta ja vaasellii, akkemperi taas; kun kömpeli oskoli koli tei, sen sanon minä vaasellii, sun salemia kalemia kiaruuttantei. (s. 31)

3.8 Rik byggvokabulär

För att Iisakki Nieminen håller på att bygga ett hus till sin familj finns det många ord i boken som har med renovering och byggnation att göra. Nedan finns två exempel som jag har valt av boken.

Tabell 8. Rik byggvokabulär

Moreeni 1950	Morän 1965
-- vuorilaudat -- (s. 14)	-- foderbrädet -- (s. 18)
-- valettiin betonisokkelia. (s. 198)	-- göts betongsockeln -- (s. 217)

3.9 Dialektala fraser

För att kunna undersöka översättning av dialekter måste man först och främst reda ut vad en dialekt egentligen är. Det finns många olika definitioner av begreppet dialekt varav en är gjord av Pettersson och Badersten:

En dialekt är ju en språkvariant som talas i en viss trakt. Den som studerar dialekter drar därför gränser på kartan: här talar man si och där talar man så. Gränserna utgörs vanligen av svårframkomliga områden, t.ex. skogsbygder. Men dialekterna spelar också en social roll. Dialekten kittar samman bygdeinvånarna till en social gemenskap. Även över flacka, tätbebyggda slätter går det dialektgränser med vars hjälp av mänskorna delar in varandra in grannar och främlingar. (Pettersson & Badersten, 1977, 155).

Jag har valt fem exempel på dialektala ord eller på något sätt talspråkliga fraser som finns i boken:

Tabell 9. Dialektala fraser

Moreeni 1950	Morän 1965
– – kattos nääs. (s. 317)	– – serru förståru. (s. 346)
– Sussiunaa, poika, mitä sinä nyt puhut! (s. 348)	– Herrejess, pojke, vad är det du säger? (s. 382)
– Niin ja mun Tappelu! (s. 61)	– Ja, och jag tycker han borde heta Bråke! (s. 69)
– Miäheect! (s. 110)	– Määänn! (a. 124)
– Älä, älä, älä, hyvä ihminen! (s. 141)	– Tyst, tyst, tyst nu snälla människa! (s. 158)

4 RESULTAT OCH DISKUSSION

Som man ser i kapitel 4 är språket i *Moreeni* mycket färgrikt och speciellt. Enligt Varpio (1973) finns det åtta olika drag som är kännetecknande för *Moreeni* och i detta kapitel kommer jag att redogöra mer för dess översättning.

Det första draget är användningen av allitteration, rim, trokéer och daktyliskt diktspråk, till exempel ”sisään ja ulos, ota onkeesi tulos” som Stormbom har översatt till svenska ”ut och in, ta resultatet på kroken din”. Här ser man att trots att frasen översätts till ett annat språk är det möjligt att behålla dess kännetecknande drag; här har man lyckats behålla den ursprungliga frasens rim genom att ändra ordföljden.

Det andra draget är användning av rika diktцитat och hänvisning till litteratur. Ett exempel på det som jag vill lyfta fram är ”poliisi tuli, näki ja potkaisi” som har översatts ordagrant till svenska. I den svenska versionen är det ”polisen kom, såg och sparkade till honom”.

Det tredje draget är användning av främmande ord och citat som i detta verk oftast är på tyska. Här kan man se två olika sätt att översätta, till exempel frasen ”etwas pro ingenting” har man översatt till ”etwas pro nichts” så att även det sista ordet är främmande på båda språken. Om man skulle ha valt att använda den ursprungliga versionen av frasen såsom ”Es kommt ja über Babel/ von Abel/ kein Kabel,/ jede Abelfabel/ kommt vom Kainsschabel” som är på tyska i båda versionerna av boken skulle det sista ordet ha varit främmande i den finska versionen men inhemskt i den svenska versionen.

Det fjärde draget är ordlekar som ofta innehåller mångtydiga tankar. Dem har Stormbom oftast översatt nästan ordagrant, till exempel ”Saatanan tervaturpa, tulkoon vielä! Ota nyt turvastas terva ja tervastas turva ja tervaa!” och ”Satans tjärkäft, om han kommer på nytt så –! Ta tjära ut käften din och käften din ur tjäran och tjära på bara”.

Det femte draget är appellativ användning av egennamn, till exempel ”Urhoht olivat lähteneet ja Eemelit ja Villet jääneet kotiin vetelehtimään” som är i den svenska versionen ”Urhorna, de som sina namn likmätigt var fulla av mod och mannakraft, hade farit sin väg, medan Eemeli

och Ville och deras gelikar gick kvar hemma och drog”. Där har han lämnat kvar de finska egennamnen men förklarat lite dess betydelse.

Några gånger har Stormbom lagt till en förklaring på ett ord, till exempel på sidan 69 skriver han: ”Jag har tänkt att vi borde döpa honom till Voitto. (Voitto betyder på svenska seger)”, Dessa förklaringar har alltid med egennamn att göra. Andra ord och fraser har han inte förklarat.

Det sjätte draget är påverkan av språket i Bibeln och psalmbok. Dessa fraser är oftast översatta ordagrant, till exempel ”Jumala, Sinä jonka tiet ovat tutkimattomat, Sinä joka taidat kiinat ja hepreat, terveisiä Suomesta” och ”Gud, Du vars vägar äro outrannsakliga, Du som behärskar såväl kinesiska som hebreiska, hälsningar från Finland”.

Det sjunde draget är påhittade ord som Stormbom har översatt antingen ordagrant eller har behållit den ursprungspråkliga versionen. Till exempel ordet ”huviloida” har han översatt till ”fira ferier” men en liten ramsa ”uksvili aarellii, uksvili morsellii, urtta ja vaasellii, akkemperi taas; kun kömpeli oskoli koli tei, sen sanon minä vaasellii, sun salemia kalemia kiaruuttantei” är samma på båda språk, den har man inte översatt.

Det åttonde draget är användning av rik byggvokabulär som betyder att det finns massor av ord som har någonting med byggande att göra. Dessa fraser brukar också vara översatta ordagrant, till exempel ”valettiin betonisokkelia” och ”göts betongsockeln”.

Det nionde och sista draget finns inte i Varpios avhandling utan är tillagt av mig och handlar om dialektala och talspråkliga fraser. En av de tydligaste dialektfraser i boken är kanske ”kattos nääs” som är ett vanligt dialektuttryck i Tammerfors där boken utspelar sig. Det är inte enkelt att översätta starka dialekter för att alla dialektala ord inte finns i andra språk. ”Kattos nääs” har Stormbom översatt till ”serru förståru” som betyder ordagrant ”näetkö, ymmärrätkö”.

Syftet med denna undersökning var att redogöra för hur språket i Lauri Viitas roman *Moreeni* översatts till svenska. Undersökningsmetoden jag använde var kvalitativ närläsning och materialet bestod av talspråkliga, dialektala eller på något annat sätt speciella fraser från de båda versionerna av romanen.

Analysen av materialet visar att översätta skönlitteratur inte är lätt och enkelt. Mycket har ändå

kunnat översättas ordagrant utan att textens flyt skadas men det finns också fraser som har förändrats lite för att nås det bästa möjliga slutresultatet. Undersökningen visar att Stormbom har lyckats med att göra en fin översättning av *Moreenis* ursprungliga finska version till svenska och att behålla romanens färgrika och originella språk. Även om man skulle läsa bokens översatta version på svenska får man njuta av samma stämning som i originalet.

LITTERATUR

Aaltonen, Sirkku & Laukkanen, Liisa. 2015. *Mitä käännökset voivat meille kertoa?* Sirkku Aaltonen, Nestori Siponkoski & Kristiina Abdallah (toim.) *Käännetyt maailmat: Johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamuus, 275–292.

Badersten, Lennart. Pettersson, Åke. 1977. *Språk i utveckling*. Lund: Bröderna Ekstrands Tryckeri AB.

Chesterman, Andrew. 2003. *Does translation theory exist?* Kääntäjä 6, 4.

Chesterman, Andrew. 1997. *Memes of Translation*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Laukkanen, Liisa. Lönnroth, Harry. 2016. *Kielen energiaa – Lauri Viidan Moreenin käännöksistä ja niiden vastaanotoista*. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN, 24–40.

Lindberg, Ebba. Sorvali, Irma. 1987. *Översättningsanalys*. Helsinki: Yliopistopaino.

Mäkikalli, Aino. Steinby, Liisa. 2003. *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Seppälä, Tapani. Stormbom Solveig. Stormbom-Seppälä, Synnöve. 2016. *Nils-Börje Stormbom 1925–2016*. Helsingin Sanomat.

Toury, Gideon. 1995. *Translation Theory and Beyond*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Varpio, Yrjö. 1973. *Lauri Viita: kirjailija ja hänen maailmansa*. Helsinki: WSOY.

Viita, Lauri. 13.11.1964. *Kirje Ursula Viidalle*.

Viita, Lauri. 1950. *Moreeni*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino.

Viita, Lauri. 1965. *Morän*. Övers. N.-B. Stormbom. Borgå: Söderström & Co Förslags AB.